

Nasjonalparker i Trøndelag

KRISTEN KROGH

Fire nasjonalparker kommer innenfor Trøndelags grenser, men bare en av dem ligger i sin helhet i Trøndelag. Det er Gressåmoen i Snåsa. Dovrefjell nasjonalpark har størsteparten av sitt areal i Sør-Trøndelag. Femundsmarka har derimot en god del over halvparten av arealet sønnenfor fylkesgrensen, og Børgefjell i nord har på samme måte over halvparten av arealet nordenfor fylkesgrensen. Disse fire nasjonalparkene representerer — helt eller delvis — forskjellige typer av trøndersk natur og da særlig fjellnatur.

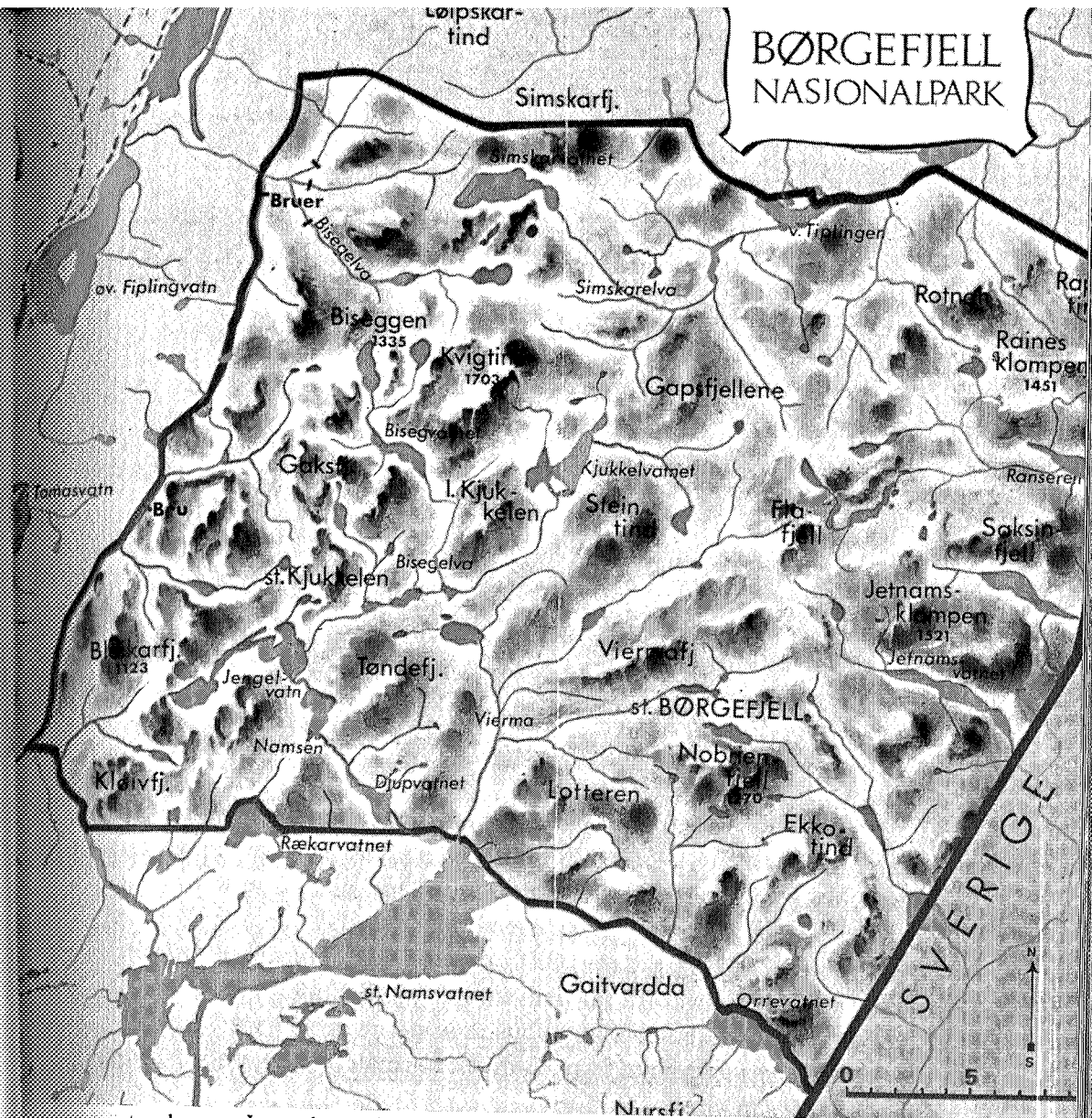
Nasjonalparkene våre er beskrevet ved forskjellige anledninger, bl.a. i Den Norske Turistforenings årbok 1969. Det er utgitt bøker om dem i serien Norges nasjonalparker, og Miljøverndepartementet har utgitt brosjyrer. Det er således nok av opplysninger å finne om nasjonalparkene. Jeg skal likevel etter anmodning gi en kort beskrivelse her av de fire nasjonalparkene som berører Trøndelag.

BØRGEFJELL

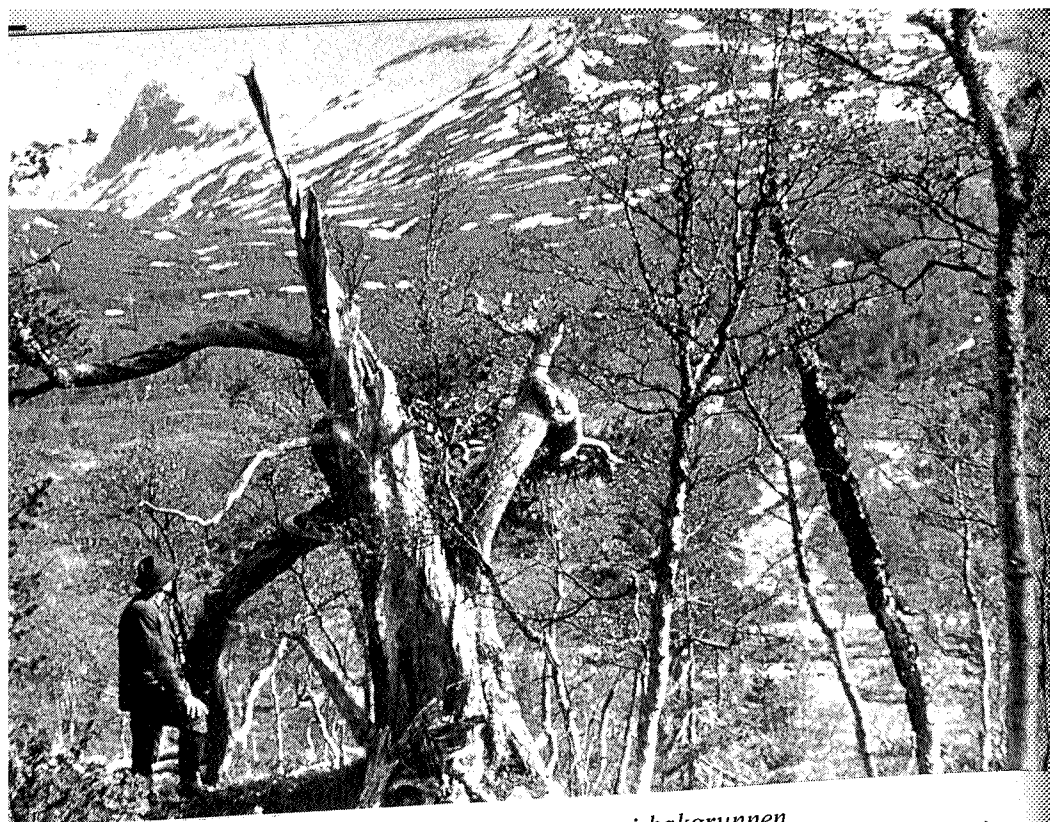
Børgefjell hører til våre største nasjonalparker. Den hører også til våre første, idet den ble opprettet i 1963 som vår andre nasjonalpark. I 1971 fikk den et par mindre utvidelser på Nordlandssiden. Arealet er nå 1087 km².

Børgefjell representerer overgangen mellom nordlandsk og trøndersk natur. Nord for fylkesgrensen er det, særlig i den vestlige delen, høge tinder og djupe daler. Den høyeste toppen er Kvigtind (1703 m o.h.). Østover går terrenget over i mer slake formasjoner, og i et midtparti omkring Bisegelva — Lille Kjukkelvatn — Giukaren er det et nesten viddeaktig morenelandskap. På Namdalssiden er det mer langstrakte fjellrygger og rundere topper.

Fjellet er stort sett lett å gå i. Særlig gjelder det traktene fra Nams-

vatn langs Jengelvassdraget og Kjukkelvassdraget til Tiplingen i nord. Steinlægda (samisk Saragoutele) øst for Store Kjukkelvatn er ganske flatt, men tett bestrødd med stein, så det er tungt å gå der av den grunn. Også andre steder i nasjonalparken er det ødslige områder med storsteinet, nesten vegetasjonsløs ur. Men flere steder i dalbotnene og i fjell-liene er det riktig frodig. Alt i alt et vekslende landskap, i enda høyre grad framhevet ved de mange store og små vatn og elver.

Fra Børgefjell. Simskardalen med Biseggen i bakgrunnen. (Kristen Krogh)

En tur i Børgefjell kan derfor by på mange naturopplevelser og være riktig fin hvis en er heldig med været. Det er det nå ikke alltid en er, for som i Namdalen og Helgeland ellers kan det være mye vestavær og regn om sommeren, især i juli. I siste del av juni kan det være fine dager, men da er det som regel for tidlig til en fjelltur i disse trakter, bortsett fra for dem som er spesielt interessert i fuglelivet. Også i første halvdel av august kan det være bra vær, og da er det også lettest å komme fram fordi det normalt er lite vatn i elver og bekker på den tiden.

Skog finnes bare i de lågereliggende delene i sør og vest, det vil si ved Namsvatnet, i Namskroken og i Simskardalen. Barskogsgrensen går ved ca. 600 m o.h., noe lågere i vest, men bjørkeskog finnes videre oppover og ved Tiplingan i nord.

Vegetasjonen er ellers — her som andre steder — preget av berggrunnen. Størstedelen av Børgefjell består av grunnfjellsbergarter, og vegetasjonen er derfor over store områder karrig eller mangler nesten helt. Men enkelte steder, særlig i et nord-sydgående belte i

midten, finnes en del skifer og kalkbergarter, og der er det frodigere vegetasjon. Myrer er det nokså mye av under skoggrensen, især i området ved Namsvatnet. Her er det såkalte fattigmyrer, mens det i nord ved Tiplingan er rikere myrer.

Dyrelivet og især fuglelivet er rikest der vegetasjonen er rikest. Det er f.eks. særlig rikt fugleliv ved Vestre Tiplingen. En typisk art er blåstrupen, især i de nordlige delene. Sangen til denne «fjellets nattergal» er noe av det vakreste en kan høre i fjellet. Videre finnes andre arter som lappspurv, svømmesnipe, temmincksnipe, grønnstilk, havelle og bergand, foruten de mer vanlige som heipiplerke, la-uvsanger, steinskvett, sivspurv og ryper. Tidligere var både dverggås og sædgås vanlige på hver sine lokaliteter i Børgefjell, men nå er de blitt meget sjeldne. I smånagerår treffer en fjelljoen, og den alminneligste rovfuglen fjellvåk er også mer vanlig da.

Av pattedyr finnes elg, hare og rødrev. Fjellreven forekommer enkelte steder og har nok vært tallrikere. En kan se gamle hi etter den som grønne hauger hist og her i morenelandskapet. Jerven har fast tilhold, mens de andre store rovdyrene bare er tilfeldige besøkere.

Reinen har vært med og satt sitt preg på Børgefjell. Samene har i lange tider hatt sommerleir ved nordøstre ende av Namsvatnet, men etter oppdemmingen av vatnet og flytting av leiren har det gått tilbake med den, og nå er det praktisk talt slutt. En del rein er det likevel fortsatt i Børgefjell, og på Nordlandssiden er det også svensk rein. Et syd-nord-gående skillegjerde er i henhold til den siste reinbeitekonvensjonen oppført i østre del av nasjonalparken. Det betyr unektelig et brudd på bildet av urørt natur, men det ligger heldigvis utenfor de vanligste ferdselsrutene.

Atkomsten til nasjonalparken er ganske lett fra alle kanter. For detaljerte atkomstruter vises til brosjyren eller boka. Børgefjell hører til «villmarksnasjonalparkene», der det ikke skal merkes opp stier. Det er likevel greit å ta seg fram, og det er oppført en del hengebruer, særlig i eller nær grensen for nasjonalparken. Der er fire åpne hytter, hvorav tre er små reingjeterhytter. Men på lengre turer i Børgefjell må en ha med seg telt og fullt feltutstyr.

GRESSÅMOEN

Gressåmoen nasjonalpark ble opprettet i 1970 og er på 180 km². Den ligger i østre del av Snåsa og grenser mot Lierne. Hensikten

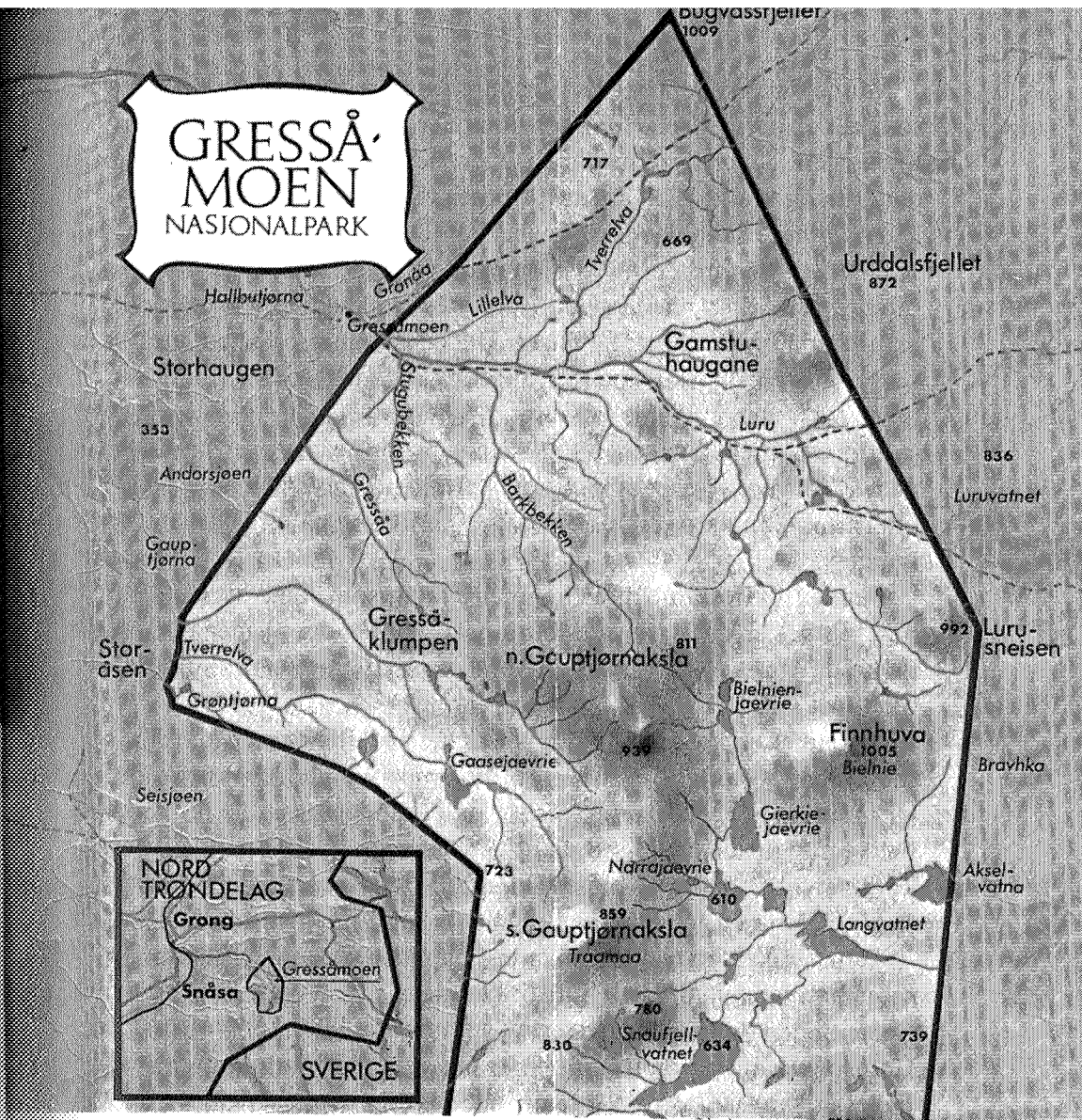

Gressåmoen, parti ved Luru

med den er å bevare noe av den opprinnelige granskogen i Nord-Trøndelag og noe av det villmarkslandskapet som fjellene mellom Snåsa og Lierne er eller har vært.

Barskogarealet utgjør ca. 7% av nasjonalparken, og anslagsvis 2/3 av skogarealet er granskog. Furu dominerer på rabber og i myrlendte områder, som det er mye av, og det er også furu som vanligvis danner skoggrensen. Bjørkebelte mot fjellet mangler for det meste, men det finnes en god del bjørk innblandet i barskogen. Granskogen finnes mange steder nord for Luruelva, langs Barkbekken og Stugubekken på sørsiden av Luru og i nasjonalparkens sørvestre hjørne ved Grøntjern. Mest urskogpreget er den ved Barkbekken og Grøntjern.

Mens det lengre vest i Snåsa stort sett er godt jordsmonn og mange steder kalksteinbergarter og usedvanlig rik flora, er det i de østlige traktene av Snåsafjellå utelukkende grunnfjell. Bare på mindre arealer, som ved Barkbekken og Stugubekken og ved Gasa-

jævvie i fjellbandet finnes bedre bergarter, bl.a. kalkstein, og der er det derfor frodigere.

Landskapet er preget av brede og avrundede former uten særlig høge topper. De høgste er Bugvassfjellet i nordspissen av nasjonalparken, Lurusneisen i østgrensen og Finnhuva sørvest for denne, alle ca. 1000 m o.h. Det sentrale fjellområde i søndre del, Gaupjernakslene, er forholdsvis flate fjell med en mengde større og mindre flyttblokker, minner fra istiden.

Minner fra istiden er også løsmassene, bregrus og morenegrus, som det er mye av. Særlig interessante er de to Gamstuguhaugene i Lurudalen, det er store morenehauger, bevokst med forholdsvis frodig gran og bjørk. Like innenfor møter vi snaufjellet, som her ligger lågere enn de skogkledde haugene.

I fjellet i søndre del av nasjonalparken ligger det flere større og mindre vatn, som alle er gode fiskevatn. De kan sies å være perlen blant de mange fiskevatna i Snåsa. Det er ikke minst de mange fiskevatna som gjør nasjonalparken attraktiv for mange. Der finnes bare ørret i alle vestrennende vassdrag.

Som i Børgfjell er terrenget i Gressåmoen for det aller mest lett å gå i. Klimaet er også som i Børgfjell med forholdsvis mye nedbør om sommeren og de sikreste godværsperiodene på forsommeren og i august.

Floraen i Gressåmoen er temmelig fattig som følge av berggrunnen, og det er ikke noe spesielt å peke på når det gjelder den. Det måtte da være at en vestlig art som rome er ganske vanlig på myrene, det viser til det fuktige klimaet.

Dyrelivet er heller ikke noe spesielt. Vadefuglene er kanskje de mest typiske, særlig småspove og gluttsnipe. Fugler som ruger i hul-ler i trær, som hakkespetter, meiser og fluesnapper, skulle finne gode hekkemuligheter her, men de er ikke så vanlige. Av pattedyr forekommer bl.a. mår og gaupe. De andre store rovdyrene er nå bare sjeldne gjester. Elgen er mindre tallrik her enn ellers i Snåsa.

Tamrein kan en treffe på til alle årets tider. Det er fremdeles noen samefamilier som driver reindriften her, de er bosatt nede i bygda. Tidligere bodde de i fjellet. Rester av gammer og buer kan en ennå se i Gamstuguhaugene og like innenfor Gressåmoen gård. Mange navn i fjellet er samiske, ikke minst navnene på fiskevatna.

Gressåmoen er ellers kjent som overnattingssted for ferdafolk mellom Snåsa og Lierne i tidlige tider, før det ble veg til Lierne. Inntil for vel 100 år siden hørte Lierne til Snåsa prestegjeld, og to ganger om året dro presten fra Snåsa over Gressåmoen til Lierne. Stien over her kaltes derfor «prestévegen», og enda kan en stykkevis finne den.

I Gressåmoen nasjonalpark skal det ikke merkes opp stier, og der er ingen overnattingsmuligheter, men det går an å overnatte på Gress-

såmoen gård om sommeren, når det bor folk der. Også i Gressåmoen bør en ha med seg telt og feltutstyr om en har tenkt seg langt inn i nasjonalparken.

DOVREFJELL

Dovrefjell var sterkt framme under arbeidet med landsplanen for nasjonalparker, for ikke noe annet fjell har vel en så «nasjonal» klang som Dovrefjell i vårt land. Men Dovrefjell var det vanskeligste prosjekt i landsplanen fordi der ikke er noe større sammenhengende område noenlunde urørt natur. Resultatet ble at det ble opprettet en nasjonalpark i to teiger med et mellomliggende landskapsverneområde omkring riksvegen og jernbanen. Det samlede areal av nasjonalparken er 265 km², den vestre teigen er over dobbelt så stor som den østre.

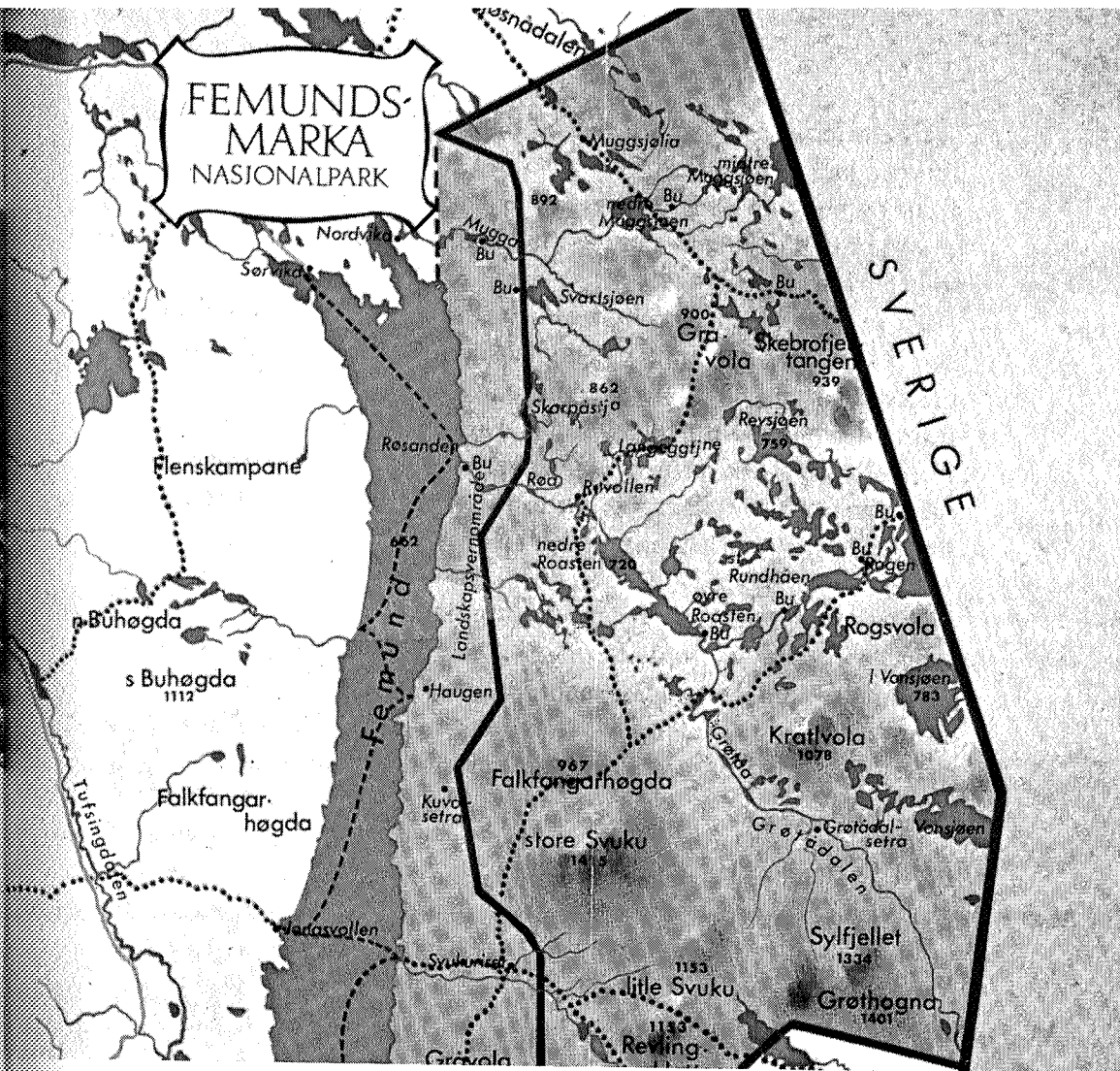
Hele den østre teigen og mesteparten av den vestre ligger på statens fjellstueutmålinger Drivstua og Kongsvoll i Oppdal. Bare den aller vestligste delen med Snøhetta og Svånåtindan ligger i Oppland fylke.

De to teigene skiller seg ganske sterkt fra hverandre når det gjelder berggrunn og jordsmonn. I den vestre teigen er det, bortsett fra et belte nederst mot Drivdalen, gneiser, glimmerskifer og sandstein, kalkfattige bergarter som gir dårlig jordsmonn. I østre teig og nede i Drivdalen dominerer kalkholdige bergarter, som gir godt jordsmonn og rik vegetasjon. Fjellene i øvre Drivdalen og da særlig Knutshøene har i mer enn 200 år vært kjent for sin rike og interessante fjellflora, og mange botanikere fra inn- og utland har valfartet dit.

Besøket av botanikere som samlet planter ble etter hvert så stort at en rekke plantearter ble fredet i 1911. Det var den første fredning etterat vi fikk en naturfredningslov i 1919. Men ikke før ved opprettelsen av nasjonalparken og de tilliggende landskapsvernområdene fikk plantelivet det nødvendige vern ved totalfredning.

Blant planter som er særlig karakteristiske for Knutshøtraktene kan nevnes mogop, norsk malurt, dovreløvetann og reinrose, som mange steder opptrer i store mengder på reinroseheier, et vakkert syn i blomstringstiden. Ellers er det ikke minst i plantegeografisk henseende området er blitt berømt. Det gjelder plantenes innvan-

Femundsmarka, Gråvola mot Svukuen

Elva Røa fra den store sjøen Rogen, som for det aller meste ligger på svensk side, danner så å si midtnerven i nasjonalparken og er samtidig fylkesgrense mellom Sør-Trøndelag og Hedmark. Røa er fra gammel tid kjent som en meget god fiskeelv og er det til en viss grad fremdeles. Også andre elver og vatn i Femundsmarka er fiske-rike. Der finnes ørret og røye, men også østlige fiskearter som sik, åbor og gjedde.

Plantelivet er forholdsvis fattig som følge av berggrunnen. Den består for en stor del, særlig i den søndre delen, av sparagnitt, som gir meget dårlig jordsmonn. I nord finnes delvis noe bedre bergarter og derfor rikere vegetasjon, særlig er det tilfelle ved Røvollen og i Muggsjølia. På disse stedene har det også vært setrer.

Dyrelivet er også forholdsvis fattig, men fuglelivet er likevel mange steder forbausende rikt. Dette skyldes især det store innslag av små vatn, som er grunne og derfor tross den sure berggrunnen har en god del vegetasjon som gir næringsgrunnlag. En kan treffe på ganske mange andearter og vadefugler og på myrer i nord også

trane. I den gamle skogen finner tretåspetten gode hekkemuligheter, og også andre spettearter forekommer. Blant pattedyra kan nevnes mår og villmink. Beveren ser ut til å komme igjen. Store rovdyr er meget sjeldne. Tamrein er det større dyr som er vanligst.

Det har vært tamreindrif i Femundsmarka fra på 1600-tallet. Det er det sørligste reinbeiteområde i Skandinavia. Rester etter gammer, koier og reingjerder finnes mange steder. Der er også dyregraver, særlig på sørsiden av Røa, så i gammel tid har det vært et viktig jaktområde. Det ble også drevet fangst av falker til bruk under den særegne jaktformen falkejakt sør i Europa (jfr. navnet Falkfangerhøgda).

I Femundsmarka finnes det en del gamle skogskoier fra Rørosverkets tid, særlig i nord, og buer fra den nyere skogsdriften i 1950-årene og begynnelsen av 1960-årene. En del av de gamle husværene er restaurert, dels som kulturminner og dels til «krypinn» for folk som ferdes i marka.

På mange måter er Femundsmarka således preget av kulturminner. Likevel får en inntrykk av ødslig villmark i størsteparten av nasjonalparken. Tross mye vanskelig terreng er det greit å ta seg fram etter stier som i tidens løp er gått opp til fiskevatn e.l. De har funnet fram til de beste vegleier. Det har også de nyere turiststiene. Den Norske Turistforening har et rutenett her, en turisthytte i Svukuriset og en selvbetjeningshytte på Røvollen.

Moskusfeet på Dovrefjell

EINAR ALENDAL

Moskusfe har gammel hjemstavnsrett i Skandinavia.

Moskusfeets naturlige utbredelsesområde i dag er Øst-Grønland og arktisk Nord-Amerika, men subfossile skjelettfunn viser at i istidene og mellomistidene var der moskusfe langt nedover i Europa, i Nord-Russland, i Sibir og langt sørover i Nord-Amerika.

I Skandinavia er det gjort seks subfossile funn av moskusfe hvorav to kranier er funnet i istidsavleiringer i Danmark. Disse har således kommet fra Norge eller Sverige. I Sverige er det gjort tre funn, og i Norge fant man to hvirvler av en stor moskusokse 9 m under jordoverflaten i en jernbaneskjæring i Inset i 1913. Hvirvlene var ikke nevneverdig slitt, og dette viser at de ikke var ført langveisfra. Funnstedet ligger ca. 50 km nordøst for moskusfeets nåværende utbredelsesområde på Dovrefjell. Dette viser at i dag lever moskusfeet på Dovrefjell innen områder hvor moskusfe har levd i tidligere tider.

Utsetting av moskusfe på Dovrefjell

Første utsetting

Ti moskusfe fra Øst-Grønland, hvorav 3 hanner og 7 hunner, ble utsatt vest for Hjerkins jernbanestasjon på Dovrefjell den 7. oktober 1932. Av disse var en okse og ei ku født i 1930, mens de andre 8 var fjorårskalver. Høsten etter utsettingen trakk de 15—25 km mot nord og slo seg til i de bratte fjella der. Vinteren 1933—34 var der mye snø i disse fjella, og i slutten av april 1934 ble 2 okser og 3 kyr tatt av snøskred i Hesthågåhø. Etter dette prøvde man å få tak i flere dyr for utsetting, men det ble bare en årskalv og en fjorårskalv, begge hanner, som ble utsatt i 1938.